

Sponsored by Alexander Remer to mark the recent Sheloshim of Moshe ben Mordechai ז"ל, Dr. Manny Morman of North Caldwell, NJ

שמות פרק י"ח

(א) וַיִּשְׁמַע יִתְרוֹ לֵהוֹן מִדִּין חֲתָן מֹשֶׁה אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלֹהִים לְמֹשֶׁה וּלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ כִּי הוֹצִיא יְקֹנֶק אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם: (ב) וַיִּקַּח יִתְרוֹ חֲתָן מֹשֶׁה אֶת צִפְרָה אֵשֶׁת מֹשֶׁה אַחֵר שְׁלוּחִיָּה: (ג) וְאֵת שְׁנֵי בָנֶיהָ אֲשֶׁר שָׂם הָאֱלֹהִים גִּרְשָׁם כִּי אָמַר גֵּר הָיִיתִי בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם: (ד) וְשֵׁם הָאֱלֹהִים אֱלִיעֶזֶר כִּי אֱלֹהֵי אָבִי בְּעֶזְרִי וַיִּצְלַנִּי מִחֶרֶב פְּרַעַה: (ה) וַיָּבֵא יִתְרוֹ חֲתָן מֹשֶׁה וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ אֶל מֹשֶׁה אֶל הַמִּדְבָּר אֲשֶׁר הוּא חֲתָן שָׂם ה' הָאֱלֹהִים: (ו) וַיֹּאמֶר אֶל מֹשֶׁה אֲנִי חֲתָנְךָ יִתְרוֹ בֶּן אֲלִיָּהוּ וְאִשְׁתְּךָ וְשְׁנֵי בָנֶיהָ עִמָּי: (ז) וַיֵּצֵא מֹשֶׁה לְקָרְאֵת חֲתָנּוֹ וַיִּשְׁתַּחֲוֶה וַיִּשָּׂק לוֹ וַיִּשְׁאַל אֵיךְ לָרַעְהוּ לְשָׁלוֹם וַיָּבֵאוּ הָאֱלֹהִים: (ח) וַיִּסְפֹּר מֹשֶׁה לְחֲתָנּוֹ אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה יְקֹנֶק לְפַרְעֹה וּלְמִצְרָיִם עַל אֹדֶת יִשְׂרָאֵל אֶת כָּל הַתְּלָאָה אֲשֶׁר מִצְרָיִם בְּדָרְךָ וַיֵּצֵא יְקֹנֶק: (ט) וַיַּחֲדֵךְ יִתְרוֹ עַל כָּל הַטּוֹבָה אֲשֶׁר עָשָׂה יְקֹנֶק לְיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֲצִילוֹ מִיַּד מִצְרָיִם: (י) וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ בְּרוּךְ יְקֹנֶק אֲשֶׁר הֲצִיל אֶתְכֶם מִיַּד מִצְרָיִם וּמִיַּד פְּרַעֲהוֹ אֲשֶׁר הֲצִיל אֶת הָעָם מִיַּתְחַת יַד מִצְרָיִם: (יא) עֲתָה יָדַעְתִּי כִּי גָדוֹל יְקֹנֶק מִכָּל הָאֱלֹהִים כִּי בְדַבְּרֵךָ אֲשֶׁר זָדוּ עָלַי: (יב) וַיִּקַּח יִתְרוֹ חֲתָן מֹשֶ�ה עִלָּה וּזְבָחִים לְאֱלֹהִים וַיָּבֵא אֶהָרֶן וְכָל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל לְאֶכְלֵל לֶחֶם עִם חֲתָן מֹשֶׁה לְפָנֵי הָאֱלֹהִים: (יג) וַיְהִי מִמַּחֲרַת וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה לְשֹׁפֵט אֶת הָעָם וַיַּעֲמֵד הָעָם עַל מֹשֶׁה מִן הַבֶּקֶר עַד הָעֶרֶב:

רש"י
(א) וישמע יתרו - מה שמועה שמע ובא, קריעת ים סוף ומלחמת עמלק: יתרו - שבע שמות נקראו לו רעואל, יתר, יתרו, חובב, חבר, קיני, פוטיאל. יתר, על שם שיתר פרשה אחת בתורה (להלן פסוק כא) ואתה תחזה. יתרו לכשנתגייר וקיים המצות הוסיפו לו אות אחת על שמו. חובב שחבב את התורה. וחובב הוא יתרו, שנאמר (שופטים ד יא) מבני חובב חותן משה. ויש אומרים רעואל אביו של יתרו היה, ומה הוא אומר (שמות ב יח) ותבאנה אל רעואל אביהן, שהתינוקות קורין לאבי אביהן אבא. בספרי: **חתן משה** - כאן היה יתרו מתכבד במשה, אני חותן המלך ולשעבר היה משה תולה הגדולה בחמיו, שנאמר (שמות ד יח) וישב אל יתר חותנו: **למשה ולישראל** - שקול משה כנגד כל ישראל: **את כל אשר עשה** - להם בירידת המן ובבאר ובעמלק: **כי הוציא ה' וגו'** - זו גדולה על כולם: (ב) **אחר שלוחיה** - כשאמר לו הקדוש ברוך הוא במדין (שמות ד יט) לך שוב מצרימה, (שם כ) ויקח משה את אשתו ואת בניו גוי ויצא אהרן לקראתו, (שם כז) ויפגשוהו בהר האלהים. אמר לו מי הם הללו. אמר לו זו היא אשתי שנשאתי במדין ואלו בני. אמר לו והיכן אתה מוליכן. אמר לו למצרים. אמר לו על הראשונים אנו מצטערים ואתה בא להוסיף עליהם. אמר לה לכי אל בית אביך, נטלה שני בניה והלכה לה: (ד) **ויצלני מחרב פרעה** - כשגילו דתן ואבירם על דבר המצרי ובקש להרוג את משה, נעשה צוארו כעמוד של שיש: (ה) **אל המדבר** - אף אנו יודעין

שבמדבר היו, אלא בשבחו של יתרו דבר הכתוב, שהיה יושב בכבודו של עולם ונדבו לבו לצאת אל המדבר, מקום תהו, לשמוע דברי תורה: (ו) **ויאמר אל משה** - על ידי שליח: **אני חתנך יתרו וגו'** - אם אין אתה יוצא בגיני צא בגין אשתך צא בגין שני בניה: (ז) **ויצא משה** - כבוד גדול נתכבד יתרו באותה שעה, כיון שיצא משה יצא אהרן נדב ואביהוא, ומי הוא שראה את אלו יוצאין ולא יצא: **וישתחו וישק לו** - איני יודע מי השתחוה למי, כשהוא אומר איש לרעהו, מי הקרוי איש, זה משה, שנאמר (במדבר יב ג) והאיש משה: (ח) **ויספר משה לחתנו** - למשוך את לבו לקרבו לתורה: **את כל התלאה** - שעל הים ושל עמלק: **התלאה** - למי"ד אל"ף מן היסוד של התיבה והתי"ו הוא תיקון ויסוד הנופל ממנו לפרקים, וכן תרומה, תנופה, תקומה, תנואה: (ט) **ויחד יתרו** - וישמח יתרו, זהו פשוטו ומדרשו נעשה בשרו חדודין חדודין, מיצר על איבוד מצרים, היינו דאמרי אינשי גיורא עד עשרה דרי לא תבזי ארמאה באפיה: **על כל הטובה** - טובת המן והבאר והתורה. ועל כולן אשר הצילו מיד מצרים, עד עכשיו לא היה עבד יכול לברוח ממצרים, שהיתה הארץ מסוגרת, ואלו יצאו ששים רבוא: (י) **אשר הציל אתכם מיד מצרים** - אומה קשה: **ומיד פרעה** - מלך קשה: **מתחת יד מצרים** - כתרנומו לשון רידוי ומרות היד שהיו מכבידים עליהם, היא העבודה: (יא) **עתה ידעתי** - מכירו הייתי לשעבר ועכשיו ביותר: **מכל האלהים** - מלמד שהיה מכיר בכל עבודה זרה שבעולם שלא הניח עבודה זרה שלא עבדה: **כי בדבר אשר זדו עליהם** - כתרנומו במים דמו לאבדם והם נאבדו במים: **אשר זדו** - אשר הרשיעו. ורבותינו דרשוהו לשון (בראשית כה כט) ויזד יעקב נזיד, בקדרה אשר בשלו בה, נתבשלו: (יב) **עלה** - כמשמעה שהיא עולה כליל: **וזבחים** - שלמים: **ויבא אהרן וגו'** - ומשה היכן הלך, והלא הוא שיצא לקראתו וגרם לו את כל הכבוד, אלא שהיה עומד ומשמש לפניהם: **לפני האלהים** - מכאן שהנהנה מסעודה שתלמידי חכמים מסובין בה כאלו נהנה מזיו השכינה: (יג) **ויהי ממחרת** - מוצאי יום הכיפורים היה, כך שנינו בספרי, ומהו ממחרת, למחרת רדתו מן ההר. ועל כרחך אי אפשר לומר אלא ממחרת יום הכיפורים, שהרי קודם מתן תורה אי אפשר לומר (פסוק טז) והודעתני את חקי וגו', ומשנתנה תורה עד יום הכיפורים לא ישב משה לשפוט את העם, שהרי בשבעה עשר בתמוז ירד ושבר את הלוחות, ולמחר עלה בהשכמה ושהה שמונים יום וירד ביום הכיפורים. ואין פרשה זו כתובה כסדר, שלא נאמר ויהי ממחרת עד שנה שניה, אף לדברי האומר יתרו קודם מתן תורה בא, שילוחו אל ארצו לא היה אלא עד שנה שניה, שהרי נאמר כאן (פסוק כז) וישלח משה את חותנו ומצינו במסע הדגלים שאמר לו משה (במדבר י כט) נוסעים אנחנו אל המקום וגו', (שם לא) אל נא תעזוב אותנו, ואם זו קודם מתן תורה, משלחו והלך היכן מצינו שחזר ואם תאמר שם לא נאמר יתרו אלא חובב, ובנו של יתרו היה, הוא חובב הוא יתרו, שהרי כתיב (שופטים ד יא) מבני חובב חותן משה: **וישב משה וגו' ויעמד העם** - יושב כמלך וכולן עומדים, והוקשה הדבר ליתרו שהיה מזלזל בכבודן של ישראל והוכיחו על כך, שנאמר (פסוק יד) מדוע אתה יושב לבדך וכלם נצבים: **מן הבקר עד הערב** - אפשר לומר כן, אלא כל דיין שדן דין אמת לאמיתו אפילו שעה אחת, מעלה עליו הכתוב כאילו עוסק בתורה כל היום, וכאלו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית, שנאמר בו (בראשית א ה) ויהי ערב ויהי בקר יום אחד:

שם משואל לפרשת יתרו

ישמע יתרו וגו'. ונראה דהנה שבעה שמות היו לו ליתרו, וכבר אמרנו שזה נגד שבעה המדות שהפך הכל לטוב. והנה ידוע, שהמדות תולדות השכל, וידוע בכתבי האר"י ז"ל ששלוש המדות הראשונות נקראות בנים, ואחריהן נקראות בני בנים, והיינו שעל ידי הוראת השכל נעתקו המדות מטבען, כי (איוב י"א) עיר פרא אדם יולד, אלא שהשכל מהפך הכל לטוב. והנה ידוע שעמלק הוא ראשית הגוים, והוא למעלה מהמדות, היינו שאיננו מניח השכל שיאיר על המדות שבלב, והוא מכסה על הלב כמו אבן שעל פי הבאר, כמו שבכלל העולם חוצץ בפני כבוד השי"ת שלא יתגלה... ובפרט יתרו שהיה משורש קין, ועל כן כל עוד היה עמלק בתוקפו לא היה אפשר ליתרו להפוך מדותיו מרע לטוב, כי אף שידע ושמע לא היתה מתעצמת הידיעה ולא חדרה לעומק הלב שיתפעל כל כך עד שיתהפך, ועל כן לא התעורר לבא, אף שכבר ידע משה שהיה הולך בשליחות השי"ת לגאול את ישראל, והיינו משום שהיתה רק שמיעה וידיעה חיצונית ולא פנימית. וזה שאמרו התנאים מה שמועה שמע ובא, וכעין מה שאיתא בזוהר הקדוש וכי יתרו שמע וכל עלמא לא שמעו, אלא כל עלמא שמעו ולא אתברו וכו'. וזה שאמר מלחמת עמלק שמע ובא, שעל ידי מלחמת עמלק, שהוא קליפה קשה שעמד כנגד לעכב התגלות מלכות שמים בעולם... **וכאשר נחלש עמלק ועמו לפי חרב הוסר המסך המבדיל בכלל ובפרט, והיתה היכולת ליתרו לקרע סגור לבו שתבא בו הארת השכל להפוך הכל לטובה...** קיצור הדברים ששניהם סוברים, שלרגל עומק הרע שהיה נשרש בלב יתרו, באשר היה משורש קין קינא דמסאבותא, לא היה נקל כל כך להתהפך מן הקצה אל הקצה, אלא בהארות גדולות מאד מאור השכל. ובאשר היה הלב אטום ומכוסה במכסה חזק מאד, שלא היה אפשר לעבור הארת השכל אל הלב, אמר רבי יהושע שסייעה מלחמת עמלק, כי כמו שהוסר המכסה האבני מכלל העולם על ידי חרבו של יהושע, כן הוא באדם הפרטי, על ידי חרב ומלחמה שהאדם עורך עם טבעו בתשובה בתפלה ובצעקה... ורבי אלעזר המודעי סובר מתן תורה שמע ובא, שעל ידי מתן תורה, שהיה בכלל העולם, זה סייע ליתרו, שעל ידי אור התורה שהיה קורע כל המסכים וכל המבדילים כן הוא באדם, שאור ההתבוננות בוקע וחודר אל עומק הלב כל כך שהפך את כל מדותיו לטוב... ומאן דאמר קריעת ים סוף שמע ובא, דהנה בספר גבורות השם למהר"ל שענין קריעת ים סוף הוא ביטולו של החומר, שמים הם חומריים, ובקיעת הים הוא ביטול החומר, ולפירוש הזוהר הקדוש והאר"י ז"ל שהוא התגלות אורות עליונים, דשני ענינים היו בים, ישועת ישראל ועונש מצרים... ואם כן היתה אז התחברות העולמות על ידי ביטול המסך המבדיל משני צדדים, מצד התגלות מלמעלה למטה, ומצד ביטול כח החומרי מלמטה למעלה... כי לגודל המכסה והאוטם שהיה על לב יתרו כנ"ל, שהיה משורש קין, היה צריך סיוע משני הצדדים עד שהיה יכול לשמע [שנת תרע"ב].

ברש"י, שבע שמות היו לו ליתרו, יתרו וכו', ויש להבין ששם יתרו הרי היה לו עוד בהיותו נכרי, ואיך נקרא על שם שיתר פרשה אחת בתורה, שהיא אחר שנתגייר, וגם יש להבין למה כשנתגייר הוסיפו לו רק אות אחת בלבד, ולא שם אחר לגמרי, כי נראה שמה שדרך המתיהדים לקרא להם שם אחר, הוא כענין שינוי השם בבעל תשובה. ונראה דהנה במדרש רבה פרשה כ"ז, טוב שכן קרוב הוא יתרו, מן עשו אחיו של יעקב, ביתרו מה כתיב וכו'... נראה שהמדרש בא לבאר מהות יתרו, כי כל דבר ניכר ונבחן מהיפוכו, כיתרון האור מן החושך, שאלמלא היה חושך במציאות לא היתה ניכרת מעלת האור, כן במה שמצינו דברים רבים ביתרו להיפוך מעשו... נבא לידע מהותו של יתרו, שלעומת עשו ברע, הוא יתרו בטוב. והנה המדרש מונה והולך חמשה דברים כתובים בעשו לגנאי וביתרו לשבח. ונראה דהנה ידוע שבאדם נמצאות חמש הרגשות והן כוללות כל חלקי האדם, ויש לפרש דחמשת הדברים שמונה המדרש הם נגד חמש הרגשות, היינו נשים בציון ענו זה חוש המישוש, אוכלי עמי אכלו לחם זו חוש הטעם...

והנה כבר אמרנו שיש מדות תולדות המעשים, אם כן שלש העבירות שבקין הוסיפו בו מדות רעות והן תולדות המעשים. ולפי זה היו נמצאות בקין ז' המדות שהיו לו בתולדתו, אבל לא יצדק לומר עליהן שהיו מתולדתו רע, אלא שהוא עשה אותן רע, ואילו השתמש בהן לטוב היו טובות... ולהנ"ל יובן שמדותיו שהיו לו מתולדתו שלא היו רע בעצמם, אלא הוא עשה אותן רע, שזהו הצד הטוב שבקין, שעל ידי מירוק וכיבוס שבו להיות טוב בקיני חותן משה, אבל חלקי הנפש שנדבקו בהן מדות הרעות, שהן תולדות המעשים שהם רע בעצמם, להן לא היה מועיל שום מירוק, היהפוך כושי עורו, והם חלקי הרע שבקין. ונראה שהם התגלגלו בעשו, וברבי חיים ויטאל שעמלק ירש אות ק' שבקין, הרי שחלקי הרע שבקין נתגלגלו בעשו. **ולפי הדברים האלו יובן מה שיתרו היה היפך מעשו, ששניהם היו לגלול קין, אלא שזה צד הטוב וזה צד הרע...** ויתרו תיקן חטא קין באלו ג' הדברים, חטא עבודה זרה תיקן במה שאמר עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלהים, חטא גילוי עריות תיקן במה שנתן את צפורה בתו למשה... שפיכות דמים תיקן במה שהחיה את משה, באמרו קראן לו ויאכל לחם, כן כתב הרח"ו, ויש עוד לומר שמה שהוסיף פרשת הדיינים בתורה זה היה תיקון על חטא שפיכות דמים, והבן... והנה ידוע שגלות מצרים היתה שורש כל הגליות, וכבר כתבנו שהיתה שולטת קליפה קשה וכחות רעים שהיו מושכי לעבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים... ועל כן ביציאת מצרים שהיתה התגלות אלקות וביטול הכחות האלה, התעורר יתרו ובא, כי מצא מין את מינו וניעור, ועמלק שורש עשו התעורר עוד להיפוך... וקין מדתו להיפוך מלשון קין, שהיה חשוב וקנין ויש בעיני עצמו, וזה שורש כל הרעות שמתגאה, וכל המתגאה כאילו עובד עבודה זרה... וזה עצמו היתה מהותו של עשו שהיה איש שלם בעיני עצמו... והנה מאחר שגם יתרו היה לגלול קין, היתה בו נמי מדה זו, וזה שם יתרו, אך יתרו לא די שלא השתמש במדה זו לרוע, אלא אדרבא מדה זו עוד הצילתו מבאר שחת, כי לולא מדה זו לא היה יכול לפרוש מעבודה זרה ולהיות איש יחידי בעולם, מנודה מכל העולם... וכל העולם נדמה בעיניו כבהמות וחיות רעות ולא השגיח עליהם כלל... ומעתה יובן שם יתרו שבו תחילה זה היה קלקלתו זה תקנתו, ועל כן לא נעתק ממנו שם זה כלל, ובאמת משם זה עצמו נצמח שייתר פרשה אחת בתורה, כי באשר היה הדבר נכון בעיניו הרהיב עוזו בנפשו לחוות דעתו למשה ולכל ישראל דור דעה כזה, כי לולא שם זה שהוא מהותו היה ראוי לבא במערות צורים וליבוש מלפתוח פיו, אבל מהותו שלא ישוב מפני כל הביאתו לזה [שנת תרע"ג].